

Egyenletek

„Érted ezt?” — kérdezte közgazdász barátom. Ujja irányát követve két, törtekből álló egyenletet pillantottam meg. „Nem én” — feleltem habozás nélkül. — „Nem csodálom” — válaszolta. — „Keress nekem olyan professzort, aki érti.”

Az egyenletek A tőke második könyvének huszadik fejezetében találhatók. Bárki megcsodálhatja őket, ha felüti Marx és Engels Műveinek 24. kötetét a 369. oldalon, és tekintetét a lap aljára irányítja. Barátom unszolására magam is ezt tettem, s régi csüggedtségem, amelyet az egyenletek és képletek tápláltak belém, valami újfajta zavarodottságnak adta át a helyét. A szöveget néztem, majd az egyenleteket — se-hogy sem tudta felfogni, hogyan vehettem még én is észre: itt sántít valami. „Sajtóhiba?” — „De még mekkora!” — válaszolta barátom. — „Hagyd el a számlálóban levő v-t és m-et, nézd úgy az egyenletet, mintha nem volna tört. Mintha ezek a betűk csupán azt jelölnék, hogy mi a változó tőke és mi az értékötlet. Most stimmel?” Egy ideig ismét az egyenletekre meredtem. „Alighanem” — válaszoltam. — „De miért nyúzol ezzel az átkozott sajtóhibával? Nem én voltam a korrektor.”

„A korrektor itt tökéletesen büntelen” — válaszolta barátom. — „Sőt a fordító is az. Magasabb szempontból a kötet szerkesztőit

sem lehet elmarasztalni. Hiszen csak nem változtathattak meg olyan egyenleteket, amelyek a világ minden eddigi mérvadó Tőke-kiadásában így jelentek meg! A német, az angol és az orosz kiadásokban is ugyan-ez a tört virít.”

„Tehát Marx volna a ludas?”

„Legfeljebb a kézírása. Vagy Engelsé, aki a hagyatékot sajtó alá rendezte. Valamilyük feltehetően aláhúzta a v-t és az m-et, és alájuk írta, hogy az adott egyenletekben mennyinek felelnek meg. Akkoriban még nem használtak írógépet, nem csoda hát, hogy a nyomdász törtvonalnak nézte a kézirati jelet. Miért éppen ő értette volna meg, miről van szó? Azóta minden kiadás átvette ezt a képtelenséget.”

„Azt állítod” — kérdeztem meghökkenve —, „hogy azóta senki sem gondolkodott el ezen a részen? Rendszerben van, a követők kritikátlanul olvasták, de hogyan siklottak el előlött A tőke bírálói és ellenfelei?”

„Lehet, hogy tünődtek rajta” — mondta a barátom. — „Talán még azok a marxisták is, akik a művet nem tekintették szentírásnak. De töprengésük magánügyük maradt, és a szövegen nem hagyott nyomot.”

Újra szemügyre vettem az egyenleteket. Ezúttal tanulságosabbnak találtam őket, mint első pillantásra.

EÖRSI ISTVÁN